

Elebitasuna eta interferentziak

Mari Karmen Garmendia

Pertsona batek edo komunitate batek bi hizkuntza edo gehiago hitzegiten baditu, zer gerta dakioko hizkuntza horietako bakoitzari, eta zer hitzunari? Salbuespenen bat egin daitekeen arren, hitzun batek, edo gizatalde batek, bi edo hizkuntza gehiago egiteak bi hizkuntz sistemek elkar kutsatzea ekar dezake, biak nahasteraino inoiz. Kutsadura horri linguistikak *interferentzia* izena eman dio, hizkuntza bat interferentzi iturri eta bestea interferentzi nozitzaile direlarik.

Esate baterako, euskara oraindik behar bezala menderatu ez duen euskaldun berri batek honelakoak esan ditzake:

- 1) **Abizpa etorri da* (gizonezkoaren emakumezko senideaz).
- 2) **Maisua ekarri du liburua*
- 3) **Daukat liburu bat*

1.adibidean hiztegiari dagokion interferentzia bat dago, gaztelaniazko «hermana» eta frantsesezko «soeur» *abizpa* ala *arrebā* izan bait daitezke euskaraz.

2.adibidean hiztunak ez du ergatiboaren markarik jarri (-k), eta horren arrazoia /k/ fonemak posizio horretan duen balioaz ohartu ez delako izan daiteke, edo-ta /k/ fonema hori hitzaren bukaeran [-k] ahoskatzeko hizkuntz ohitura berria be-
reganatu ez duelako.

3.adibidea sintasiari dagokion interferentzia da. Perpaus horretako hitzen ordena, ia guztiz, gaztelaniarena da.

Dena den, interferentzi kontzeptu hau hizkuntza bat osatzen duten sistema maila guztietara, hots fonologia, gramatika eta lexikora, aplikatzen da. Berezilarien eginkizuna da gertaera horien azterketa, klasifikazio, hedadura eta ondorioak zeintzuk diren erabakitzea. Datozen lerroetan errealitateak ematen dituen datuen bilduma bat eskaintzen dugu, betiere eskolumecngandik jaso ahal izan dugun *corpus-a* kontuan harturik.

FONOLOGIAZKO INTERFERENTZIAK

Bi edo hizkuntza gehiagotako fonologi sistemak konparatuz gero hauxe nabari izaten da: hizkuntza horietako fonemen inbentarioak ez direla berdinak. Gerta daitekeena da A hizkuntzak B hizkuntzak ez duen zenbait fonema baduela, eta alde-
rantziz. Edo-ta nahiz fonemaren bat berdina izan, hizkuntza batetik bestera fonema horren kualitatere bat aldatzea. Adibidez, euskarak badu gaztelaniak ez duen /c/ (tz idazkera arrun-
tean) fonema bat. Gaztelaniak eta frantsesak badute /r/ fone-
ma bat, baina ezin esan dezakegu bi hizkuntzetan ezaugarri berak dituenik.

Ama-hizkuntza bezala gaztelania duten haurrengan inter-
ferentzia hauek jaso daitezke:

- 1) /k/ hitzen bukaeran \emptyset bilakatzen da
— ergatiboetan (*Ama esan du baietz)
— pluraletan (*Liburua daude hemen)
- 2) /tz/ /c/, ts /ć/, tx /č/ nahastu egiten dira eta hiru-
rak tx /č/ ahoskatzen dira maiz, gaztelaniak ere bai
bait du fonema bera. Adibidez, *atso*, eta *atzo* **atxo*
bihur daitezke. Ildo beretik doa *txistukarien* ahoskera,

- 3) *Aditzetako nork 1. perts. singularreko /t/ Ø bilakatzen da, (*Ni du dirua).*
- 4) Gaztelaniaren *yeismoa* sarturik dago eta euskaldun zaharrenetaraino iritsi da *il* (ilargi) [l] ez, baizik [y] ahoskatuz.

Prosodiaren alorrari bagagozkio dena eginkizun dagoela esan behar norma, lege, arau aldetik. Anarkia bizi bizia dago. Ikas-toletako «azentu itsusia» salatzeaz gain ez da ezer asko egin. Adibide bat gehiago jartzearren, euskararen *sandhiak* baztertu eta gaztelaniaren legeak onartu dira puntu horretan, baina ez borondate txarrez, kriterio faltaz baizik. Jokabide horren ondorioak ezagutzen ditugu. Hiztun zaharrek «moda berria» jarraitzeko kinkan jartzen dituzte beren buruak, besteak beste.

GRAMATIKAZKO INTERFERENTZIAK

Hizkuntza bati dagozkion kategoriak beste hizkuntza bati aplikatzen zaizkionean gramatikazko interferentziak sortzen dira azken honetan. Puntu honetan hizkuntzalari guztiak ez dira bat etorri. Meillet-ek eta Sapir-ek ezinezkotzat jotzen omen zituzten. Schuchardt-ek, Ichenik. Weinreich eta Mackey-k geroago, ez dituzte zalantzan jartzen.

Deklinabide mailan eta aditzarenean ez da beti erraza izaten biak berezita aztertzea, batak bestea erakartzen bait du, baina posible den neurriraino hori egiten saiatuko gara.

Interferentzien klasifikapen arrunt batek haxe adierazten du:

- 1) *Deklinabideari dagokionez*
 - a) nor-nork bereizkuntza galdutzat jo daiteke hiztun askorengan nominatiboaren alde, esenplu hauek adierazten duten bezala: *«ni egin dut», *«esan du *Miren*», *«*hau* erosi du liburua».
 - b) Alderantziz, nor-nork bereizkuntza galdurik ergatiboaren alde, baina a) baino maiztasun txikiago-

koa dirudi. Adibidez *«*nik izandu naiz*», *«*honek etorri da*».

- c) partitiboaz ez erabiltzea. «Andereño, *ez daude go-raizeak!*», «Hori erosteko *dirua ez daukat*».
- d) Euskarazko deklinabidearen morfemak gaztelaniazko preposizio eta artikularekin trukatzeko dira: *«*zegoen en la gela*», *«*el domingo* telebista ikusi nuen», *«*noa ikustera a David*», *«*joan ziren a Marte*», *«*jarri una alarma en la puerta*», *«*jo diote un tiro*»...
- e) Mugagabearen eta singularraren arteko mugak ez dira bereizten: *«*Zenbat dirua balio du?*», *«*Asko jendea etorri da*».
- 2) *Aditzari dagokionez*
- a) *Nor* aditza erabili, *nor-nori* erabili ordez. *«*Liburu bat erosi zara*».
- b) *Nor* erabili, *nor-nok* erabili ordez. *«*Liburu bat erosi zara*».
- c) *Nor-nork* aditza erabili, *zer-nori-nork* erabili ordez. *«*Ogia eman zaitut*».
- d) *Zer-nori-nork* aditza erabili, *nor-nork* erabili ordez. *«*Koldori eraman zioten klinikara*».
- e) Pluralizatzaileak ez erabiltzea: «*ekarri dut liburuak*».
- 3) Nominalizazioari dagokionez bi puntu azpimarkatu nahi ditugu: bat, haur gazteenci euskara erakusterakoan batera zaintzen ez den alderdia dela; bigarrenik, haur txikiak gai direla, analogiaren bidez, irakasleak erakutsi dien alderdi hau produktibitate handiz erabiltzeko. Orain entzuten diren adibideetako batzuk honako hauek dira: *«*Erraza da hori egin*», *«*Joan pentsatu du*».
- 4) Perpaus barreneko elementuen ordenari dagokionez, gaztelaniazko perpausen elementuen ordena kalkaturik azaltzen da, orohar. Eta kalkaturik ez ezik, zenbait

erdal elementu eta guzti. Ondorengo esenplu hauek esandakoaren froga dira: *«dago gaizki», *«daukat arkatza», *«daude asko gamberros», *«zegoen lo». Beste hauek ere kontuan hartu behar dira: *«Si ez dago hemen», *«A que da haundia?», *«Jo, es que da un lio»!, *«Egin dut hobego que zuek»...

MAILEGUAK ETA LEXIKOZKO INTERFERENTZIAK

Lexikoaren arloan etengabeko aldaketak suma daitezke hizkuntza edozein delarik ere. Probaturik dago, adibidez, hizkuntzen arteko harremanik txikiena aski dela lexiko arlo honetan interferentziak sortzeko. Hau euskaldunontzat ez da gauza berria, ehunka urtetakoa baizik.

Dena den, bi kategoriatako interferentziak berezi behar dira: *maileguak*, hizkuntza batetik bestera pasatzen diren hitzak dira hauek, eta *maileguen itzulpenak*. Hauei *kalkoak* deitzen zaie, eta mailegua hartzen duen hizkuntzak itzuliz moldatzen ditu. Adibidez, euskarari latinetik datozkio *liburu*, *lege*, *gurutze*, *gorputz*... Arabieratik *alkandora*, *azoka*... Egungo gaztelaniaren «argot»-etik *liatu*, *rollo*, *katxondeatu*... baina zerrenda luzeegia litzateke. Horiek guztiak eta beste asko *maileguak* dira. *Kalkoen* zerrendan honako hauek jarri behar dira: *testuinguru*, *aurreiritz*, *egongela*, *mahainguru*... Sarritan, *maileguak* eta *kalkoak* hiztegian azaltzen diren «zuloak» betetzera etortzen dira.

Weinreich-ek dioenez, *maileguak* honela jokutzen du hiztegian:

- a) objektu berri bati eman dio izena, adib. *telebista*; beraz, guztiz berria da hitz hori hizkuntza horretan, kide zaharrik ez bait du.
- b) hizkuntzak duen hitz zaharraren ondoan hitz berria erabiltzen da, eta erabilera horren ondorioz:
 - 1) mailegua eta hitz zaharra nola bata hala bestea erabiltzen dira,
 - 2) hitz zaharra galdu egiten da,

- 3) biek iraun dezakete, baina espezializatu eta bakoi-tzak esanahi jakin bat harturik.

Ikastolatik begiratuta zenbait fenomeno interesgarri ohar-teman daiteke haurren hizkuntzan arlo honetan, eta baita hel-duagoen hizkuntzan ere. Txillardegik aspaldi batean *Brankan* idatzi zuen harako hura, alegia hizkuntza ez dela hitz zaku bat, justu alderantziz gertatzen bait da.

Adibidez, eskolaurretik hasita, haur txikiak analogiaren bidez gauza dira hiztegia moldatzeko, eta horrela hitz zahar-aren ondoan «mailegua» sortzen da: *crori*=*kaitu*, *erosi*=*konpratu*, orraztu=*peinatu*... «Kalko» baten bidez gure haurrak ez dira oinez joaten ikastolara, «ibiltzen» baizik. Pianoa eta txirula, beste «kalko» baten bidez, «ikuitu» egiten dituzte... Gaztelan-iaz ari direnean berriz «las galderas» eta «las lanas» egiten di-tuzte, eta amari etxeko lanak (debereak) zuzentzeko, korreji-tzeko, ¿*Me zuzendas las lanas?* galdetzen diote.

NORABIDE BILA

Aurreko lerroetan esandako guztia linguistikaren ikuspegi-tik presentatua izan bada ere, linguistika ez ezik pedagogia, psi-kologia, soziologia eta antropologiatik zer azertu badago. Lin-guistika aldetik ezin ahaztu Weinreich-en hitz hauek: «*Hizketa mailan (parole, habla) interferentziak errekatoak daraman hon-darra bezala dira; hizkuntzan (langue, lengua) aintzira barruan gelditzen den hondarra dira. Interferentzi kontuan bi aro bereizi behar dira. Hizketan hiztun elebidunak behin eta berriz egiten ditu. Hizkuntzan, hiztun elebidunen behin eta berrizko inter-ferentziak obitura biburtu dira eta bertako egin. Interferentzia horien erabilera ez dago ia elebitasunaren baitan*». Autore berak dioenez, eta hau gure kasuan egia da, zenbait situaziotan elebi-duna bi hizkuntzetako bati bakarrik dagozkion esakuneak ezin egin ahal izatera iristen da. Hori gertatzen denean Weinreich-en ustez bi hizkuntzen arteko mugak hautsi egin dira. «*La distinc-tion entre les langues s'effondre (1968)*». Adibide hauek iritzi horren frogar dira: «*De qué izan behar du la bilera?*», «*Esaten du que lo de los karnabalak dela una txorrada*»...

Nahasketa guzti horrek haurra «hizkuntz anomia»ra eramango du gainera. Hots, haurra ez dela ez hizkuntza batekin ez besterekin identifikatuko, eta situazio honen ondorioak zein diren psikologoak ikusten hasiak dira.

Azkenean burura datorkigun galdera hauxe da: Zein faktore alda ditzakegu gure haurren 2. hizkuntzaren ikasketa maila hobegotzeko? Honako hauek behintzat ezinbestekoak dira:

- 1) *Haurrari esijentzia maila igo*, errazegi konformatzen bait gara edozein gauzarekin. Espresibitate eta pedagogia «askatzailearen» izenean edozein gauza ontzat eman dugu, luzarora postura hau antzu eta *oso mugatua* dela ohartu gabe.
- 2) *Irakaslearen prestakuntza* eta aipaturiko esijentzia elkarrekin doaz. Irakasleak ezingo dio haurrari eskatu bere buruari eskatu ezin diona, euskararik menderatzen ez duelako. Baina irakasleak euskara menderatzeaz gain elebidun egoera baterako prestatua egon behar du. Unesco-k aspaldi eman zituen normak honetaz.
- 3) *Jarrera eta motibapen integratzaileek* 2. hizkuntzaren ikasketan benetako eragina dute. Gure kasuan jarrerak eta motibapenak positiboak izan arren maiz azalekoak dira, eta haurrak, ez oharturik ere, gizartearen eta familiaren jarrerak eta motibapenak hartu egiten ditu.

Bukatzeko, erdal herrietan dauden ikastoletara doazen haurrak, zenbaterainoko motibapena izan dezakete euskararekiko, inguruan ez dute inoiz euskararik entzuten eta? Toki horietan izugarritzko garrantzia du hizkuntz edukiekin batera kultur edukiak emateak. Hizkuntza bat erakustea ez da hizkuntza hori hotzean transmititzen saiatzea. Hortik gureak egin du.

M. K. G.

BIBLIOGRAFIA

- MACKEY, W., *Bilinguisme et contact des langues*, Ed. Klincksieck, Paris, 1976.
- TABOURET-KELLER, A., «Plurilingüismo e interferencias» in: *La lingüística, guía alfabética*, Ed. Anagrama, Barcelona, 1975.

WEINREICH, U., «Unilinguisme et multilinguisme» in: *Encyclopédie de la Pleiade*, Paris, 1968.

——— *Languages in contact*, Mouton, La Hague-Paris, 1968, Gaztelaniaz, *Lenguas en contacto*, Venezuela, 1974.

EL BILINGÜISMO Y LAS INTERFERENCIAS LE BILINGUISME ET LES INTERFERENCES

Cuando una persona o una comunidad hablan más de una lengua, puede suceder que el individuo o el grupo mezcle los dos sistemas de lengua, y que incluso los confunda. La lingüística conoce esta realidad como «interferencia».

El concepto de interferencia se extiende a todos los niveles de una lengua; y así se aplica a la fonología, a la gramática y al léxico. El presente artículo trata de recoger y de clasificar una serie de interferencias que pueden considerarse como típicas y que han sido tomadas todas ellas de los alumnos de las ikastolas.

Interferencias fonológicas. Pueden diferenciarse cuatro casos como los más habituales. Además, uno de los problemas más serios es la anarquía de la prosodia, donde en realidad todo queda por decidir.

Interferencias gramaticales. Son muchos los ejemplos de aplicación de las categorías del castellano al euskara. Podemos diferenciar estas interferencias según se refieran a la declinación, al verbo, a la nominalización o al orden de los elementos de la oración.

Préstamos e interferencias lexicales. Evidentemente, en el léxico las interferencias son múltiples. Las podemos catalogar en dos categorías: los **préstamos** (aquí las palabras pasan de una lengua a otra), y las **traducciones de los préstamos** o los calcos (aquí la lengua receptora amolda las palabras traduciéndolas). No faltan los ejemplos que ilustran cada categoría.

Podemos recordar con Weinreich que las interferencias pueden ser tales que el bilingüe sea incapaz de componer frases que pertenezcan a una sola lengua, en cuyo caso las fronteras entre las dos lenguas desaparecerían. Esta confusión conduce a la «anomia lingüística», situación en la que el niño no se identifica con ninguna de las dos lenguas. Entre nosotros se dan ya casos de esta índole.

A nuestro entender, para mejorar el nivel de aprendizaje de la segunda lengua, habría que incidir en tres direcciones:

1) Nivel más alto de exigencia de cara al alumno; 2) Preparación del profesor; 3) Profundización en las posturas y motivaciones integradoras.

Lorsqu'une personne ou une communauté parlent plus d'une langue, il peut arriver que l'individu ou le groupe mélangent les deux systèmes de

langue, ou même les confondent. La linguistique appelle ce phénomène «interférence».

Le concept d'interférence s'étend à tous les niveaux d'une langue; il s'applique à la phonologie, à la grammaire et au lexique. Cet article recueille et classe une série d'interférences que l'on peut considérer typiques et qui ont été relevées chez les élèves des ikastolas.

Interférences phonologiques: on distingue quatre cas parmi les plus fréquents. L'un des problèmes les plus graves étant celui de l'anarchie de la prosodie, où, à dire vrai, tout reste à déterminer.

Interférences grammaticales: les exemples d'application des catégories du castillan au basque sont nombreux. On distingue ces interférences suivant qu'elles relèvent de la déclinaison, du verbe, de la nominalisation ou de l'ordre des éléments de la phrase.

Emprunts et interférences lexicales: les interférences lexicales sont multiples. On peut les classer en deux catégories: les emprunts (ici les mots passent d'une langue à l'autre), et les traductions des emprunts ou calques (dans ce cas la langue réceptrice ajuste les mots en les traduisant).

On peut rappeler avec Weinreich que les interférences peuvent être telles que la personne bilingue est incapable de composer des phrases qui appartiennent à une seule langue, auquel cas les frontières entre les deux langues disparaissent. Cette confusion mène à l'«anomie linguistique», situation où l'enfant ne s'identifie avec aucune des deux langues. On trouve déjà parmi nous des cas de ce type.

Pour améliorer le niveau d'apprentissage de la deuxième langue, il faudrait travailler dans ces trois directions:

- 1) exiger un niveau plus élevé à chaque élève.
- 2) préparer le professeur
- 3) Approfondir les attitudes et les motivations de l'intégration.